

HAK, ADALET VE ÖZGÜRLÜK PEYGAMBERİ

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ... ثُمَّ قَالَ:
”ذُرُونِي مَا تَرَكَتُكُمْ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَيَّ
أَنْبِيَائِهِمْ فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ.“

Ebû Hüreyre anlatıyor:

“Resûlullah (sav) bize hutbe verdi... Sonra şöyle buyurdu: ‘Ben sizi kendi hâlinize bıraktığım müddetçe siz de beni bırakın. Sizden öncekiler, çok soru sormalarından ve peygamberlerinin buyrukları üzerinde ihtilâf etmelerinden dolayı helâk olup gitmişlerdir. Size bir şey emrettiğimde gücünüzün yettiğince onu yapın, size bir şeyi yasakladığımda da onu terk edin!’”

(M3257 Müslim, Hac, 412)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَافِعٍ قَالَ: سَمِعْتُ أُمَّ سَلَمَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ قَالَ:
يَخْتَصِمَانِ فِي مَوَارِيثَ وَأَشْيَاءَ قَدْ دَرَسَتْ فَقَالَ: ”إِنِّي إِنَّمَا أَقْضِي بَيْنَكُمْ بِرَأْيِي
فِيمَا لَمْ يُنْزَلْ عَلَيَّ فِيهِ.“

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:
”إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ، وَإِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ الْحَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ
بَعْضٍ، وَأَقْضِي لَهُ عَلَى نَحْوِ مِمَّا أَسْمَعُ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ مِنْ حَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا، فَلَا
يَأْخُذُ، فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ.“

Abdullah b. Râfi'in Ümmü Seleme'den işittiği hadise göre, Hz. Peygamber (sav), miras ve kaybolmuş mallar konusunda anlaşılamayıp kendisine gelen iki kişiye şöyle buyurmuştur: *“Muhakkak ki ben, hakkında bana vahiy inmemiş olan hususlarda şahsî görüşümle aranızda hüküm veririm.”*

(D3585 Ebû Dâvûd, Kadâ' (Akdiye), 7)

Ümmü Seleme'den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *“Şüphesiz ben de bir insanım. Sizler bana davalarınızı arz ediyorsunuz. Olabilir ki sizden biri delilini diğerinden daha düzgün ifadelerle savunur, ben de duyduklarıma dayanarak onun lehine hükmederim. Ben kimin lehine kardeşinin hakkından bir şeye hükmetmiş isem o kimse bunu almasın.*

Çünkü ben ona ancak ateşten bir parça vermişimdir.”

(B6967 Buhârî, Hiyel, 10)

Allah

Resûlü bir gün yolda yürürken birden gökyüzünden gelen bir sesle irkildi. Hira'da kendisine gelen ilk vahiyde de aynı korkuyu yaşamıştı. Başını kaldırdığında ilk vahiy aldığı anda gördüğü Cebrail'i gördü yine. İlk gelişindeki gibi ikincisinde de gök ile yer arasını dolduracak kadar heybetli ve azametliydi. Sarsılmış ve korkmuştu Hz. Muhammed. Hemen evine döndü. Bu büyük korkunun yorgunluğu ve tükenmişliğiyle sadece şu sözler döküldü ağzından: "Üzerimi örtün!" Ama Rabbi ona yeni bir misyon yüklemişti¹ ve vahyetti Peygamberi'ne: "Ey bürünüp sarınan! Kalk ve (insanları) uyar. Rabbini artık yücelt! Elbiseni temizle! Pislikleri terk et!"²

"Oku!" emrinden sonra gelen bu ikinci vahiy, Peygamberimize yeni bir hayatı müjdeliyordu. Artık o, tek başına mağarada tefekküre dalan,³ gönülünü arındıran bir kişi değil bütün insanlığı tefekküre ve arınmaya çağırın, bireysel ve toplumsal hayata ilişkin ahlâk esasları ve prensipler getiren bir davetçi olmuştu.⁴ Bundan sonra hayatı değişen sadece o değildi. Bütün beşeriyet köklü bir değişime gebeydi. Zira ahlâkî ve hukukî anlamda tarumar olmuş hayatlar, bu harabe düzeni âdil bir temelde yeniden inşa edecek bir düzenleyiciye, bir kural koyucuya ihtiyaç duymaktaydı. Allah bu görev için Hz. Muhammed'i (sav) seçti. Onu gerekli yetkilerle donattı. Ona itaat edilmesini istedi,⁵ hatta ona itaati kendine itaatle özdeşleştirdi.⁶ Çünkü o kendi arzusuna göre konuşmayacak, söylediklerinin Allah'tan gelen bir vahiy olduğu bilinecekti.⁷ Böyle bir elçinin emrettiklerine uymak ve yasakladıklarından uzak durmak inananlar için inançlarının gereği bir zorunluluk hâline geldi.⁸ Böylece o toplumda ahlâkî ve dinî alanlarda olduğu gibi, insanların hukukuna tealluk eden sahalarda, yönetim ve ticaret gibi alanlarda da adaleti gerçekleştirmek için ilke ve esasları vazetmeye koyuldu.⁹ Haddizatında o, hayata bir bütün olarak baktığı için hiçbir zaman insan ve toplum hayatını çeşitli alanlara bölmedi. Bütün ilke ve esaslarını, insanı kuşatan bir varoluş ahlâkî etrafında tesis etti.

Peygamber (sav) kendi toplumu arasından seçilip de Allah'ın elçisi olma şerefine erdiğinde, toplumda geçerli olan gücün zulme ve barbarlığa dönüştüğü düzeni yakından biliyordu. En başta Allah'a ve âhirete iman konularındaki yanlış telakkilerin üzerine gitti. Mekke dönemindeki çabalarının en fazla yoğunlaştığı noktayı iman esasları oluşturuyor-

¹ B4 Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1.

² Müddessir, 74/1-5.

³ B3 Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1.

⁴ Bakara, 2/151.

⁵ Mâide, 5/92.

⁶ Nisâ, 4/80.

⁷ Necm, 53/2-4.

⁸ Haşr, 59/7.

⁹ Şûrâ, 42/15.

du. Sevgili Peygamberimiz ilk dönemlerde bu faaliyeti gizlice yürütmek durumundaydı. Buna rağmen kendisine inananlar gizlice de olsa onun öğrettikleri doğrultusunda ibadet etmeye çalışıyorlardı.¹⁰ “*Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma.*”¹¹ emriyle namaz müminlere farz kılındığında,¹² namazı nasıl kılacaklarını öğreten kuşkusuz Peygamber (sav) idi.¹³ O böylece Kur’an âyetlerini ümmetine yaşayarak açıklama görevini daha ilk günlerden ifa etmiş oluyordu.

Hz. Peygamber, Mekke döneminde müşriklerin baskısı ve takibatı altında olan Müslümanlara tevhid anlayışını işleyen âyetleri okumaktaydı. Âyetleri muhataplarının anlayabilecekleri şekilde açıklamaya gidiyordu. Bunun için de bazen âyetleri olduğu gibi okurken bazen de kendi ifadeleriyle onları açıklıyordu. Bu dönemde onun önceliği insanları Allah’ın birliğine teslim olmaya çağırmaktı.

Medine’ye hicretle birlikte Peygamberimiz iman esaslarını yerleştirme vazifesinin yanı sıra Medine şehir devletinin ahlâk ve hukuka dayanan, birlik ve beraberlik içerisinde hak ve adaletin tecelli ettiği bir barış ve kardeşlik yurdu hâline gelmesi için gece gündüz çalışıyordu. Allah’tan aldığı vahyi sadece insanlara okumakla yetinmiyor, onu hem sözleriyle hem de davranışlarıyla açıklıyordu. Zira bu, kendisine Allah’ın yüklemiş olduğu bir vazifeydi.¹⁴ Mi’racla beraber günde beş vakit olan namazın¹⁵ gerek vakitlerini gerekse nasıl kılınacağını müminlere o öğretmiş,¹⁶ güneş doğarken ve batarken namaz kılınmasını da o yasaklamıştı.¹⁷ Aynı şekilde Kur’an’daki zekât verme emrinin nasıl uygulanacağını, hangi mallardan ne oranda zekât verileceğini bildirerek açıklayan¹⁸ ya da haccın yapılış şeklini gösteren de oydu.¹⁹

Sevgili Peygamberimiz, hayata ilişkin genel ilke özelliği taşıyan ilâhî emirleri aktarırken aynı zamanda aile kurma, ailenin dağılması, mal ve mülkün paylaşımı, haram ve helâl olan yiyecekler ve alışveriş gibi daha pek çok konuya işaret eden âyetlerle ilgili izahlarda bulunmuştu. Meselâ, “*Allah alışverişi helâl, faizi ise haram kıldı.*”²⁰ âyetinden her türlü alışverişin helâl olduğu anlaşılabilirse de Peygamberimiz örneğin, domuz eti ve şarap satışını yasaklayarak²¹ buna bir sınır çizmişti.

Allah, Elçisi’ne Kur’an’da mevcut olan emir ve yasakları bildirme görev ve yetkisinin yanı sıra Kur’an’da olmayan bazı hususlarda kanun koyma yetkisi de tanımıştı.²² Söz gelimi bir seferinde hutbe okurken, “Ey

¹⁰ HS2/98 İbn Hişâm, *Siret*, II, 98.

¹¹ A’raf, 7/205.

¹² İF2/53 İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, II, 53.

¹³ B6008 Buhârî, Edeb, 27.
¹⁴ Nahl, 16/44.

¹⁵ M411 Müslim, İmân, 259.

¹⁶ B631 Buhârî, Ezân, 18.

¹⁷ N565 Nesâî, Mevâkît, 33;
HM22000 İbn Hanbel, V, 191.

¹⁸ M2263 Müslim, Zekât, 1;
N2475 Nesâî, Zekât, 18.

¹⁹ M3137 Müslim, Hac, 310.

²⁰ Bakara, 2/275.

²¹ M4048 Müslim, Mûsâkât, 71.

²² A’raf, 7/157.

insanlar! Allah size hacca farz kılmıştır. Öyleyse haccedin!” buyurmuştu. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkarak, “Her sene mi yâ Resûlallah?” diye sordu ve Resûlullah’ın (sav) sessiz kalmasına aldırmayarak sözünü üç defa tekrarladi. Sonunda Allah Resûlü, “Evet desem her sene vacip olur. Siz de buna güç yetiremezsiniz.” buyurdu ve şunu ilâve etti: “Ben sizi kendi hâlinize bıraktığım müddetçe siz de beni bırakın. Sizden öncekiler, çok soru sormalarından ve peygamberlerinin buyrukları üzerinde ihtilâf etmelerinden dolayı helâk olup gitmişlerdir. Size bir şey emrettiğimde gücünüzün yettiğince onu yapın, size bir şeyi yasakladığımda da onu terk edin!”²³

Evet, onun bir şeyi yasaklaması tıpkı Kur’an’ın yasaklaması gibi bağlayıcı idi. Örneğin Kur’an’da yenmesi haram olan gıdalar arasında zikredilmeyen ehli eşek etini kendisi yasaklamıştı.²⁴ Bu yasağa uyan ashâbı da eşek etini pişirdikleri kapları ters çevirip dökmüşlerdi.²⁵

Hakkında vahiy inmemiş meselelerle ilgili hüküm verirken beşerî tecrübe ve akıl yürütmeyi de kullanan Hz. Peygamber, biri birinden davacı olan iki kişiye, “Muhakkak ki ben, hakkında bana vahiy inmemiş olan hususlarda şahsi görüşümle aranızda hüküm veririm.”²⁶ buyurmuştu. Allah Resûlü’nün kişisel yargılarının doğruluğu, kuşkusuz herhangi birininki ile aynı değildi. Hz. Ömer bir gün minberde hitap ederken bu gerçeği şu şekilde ifade etmişti: “Ey insanlar, kişisel görüş, ancak Resûlullah’a (sav) ait olduğu zaman kesinlikle isabetlidir. Çünkü Allah, ona doğruyu bizzat kendisi göstermiştir. Bizimkiler ise gücümüz nispetinde ortaya koyduğumuz ve kesin doğruları göstermeyen çıkarımlardır.”²⁷ Hz. Muhammed (sav) her hâlükârda Allah’ın gözetimi ve kontrolü altındaydı. Özellikle Hz. Ömer’in Peygamberimizin yanılmazlığına dikkat çektiği hususlar, onun peygamberlik görevi ile ilgiliydi. Nitekim dini ilgilendiren bir konuda Allah Resûlü yanlış karar verdiğiğinde ilâhî düzeltme gecikmiyordu.²⁸

Allah Resûlü’nün hayata ilişkin düzenleyici konumu, peygamber oluşu ile başlamış ve ömrünün sonuna kadar devam etmiştir. Mekke döneminde çeşitli vesilelerle şehre gelen yabancı konuklarla iletişim kurmaya ve onlara doğru yolu anlatmaya gayret ediyordu. Bir hac mevsiminde Medine’den gelenlerle bağ kurma imkânı yakalamıştı. Allah Resûlü, onlardan davetine olumlu bakan altı kişilik bir grupta Akabe denilen mevkide buluştu. O tarihî günde onlardan şu sözleri dinledi:

“(Ey Nebi!) Halkımızı bırakıp buraya geldik. Bizimle Evs arasındaki düşmanlık ve kötülük gibisi başka hiçbir kabiledede yoktur. Belki Yüce Al-

²³ M3257 Müslim, Hac, 412.

²⁴ B5528 Buhârî, Sayd, 28.

²⁵ B2991 Buhârî, Cihâd, 130.

²⁶ D3585 Ebû Dâvûd, Kadâ’ (Akdiye), 7.

²⁷ D3586 Ebû Dâvûd, Kadâ’ (Akdiye), 7.

²⁸ Abese, 80/1-10; Tevbe, 9/43; Tahrim, 66/1; Enfâl, 8/67-68.

lah senin sayende bu iki kabile arasındaki düşmanlığı bitirir. Biz şimdi gidelim onlara senin davetini anlatalım. İcabet ettiğimiz şu dine onları davet edelim.”²⁹

Ensardan olan bu altı kişinin sözleri, aslında Allah Resûlü'nün insan hayatına ilişkin her sahadaki düzenleyici konumuna siyasî bir boyutun da eklendiğini ilân ediyordu. Ertesi yıl hac mevsiminde ikisi Evsli onu Hazrecli on iki kişilik ensar grubu gelip Resûlullah'ın önünde sadakat yemini etti. Hz. Peygamber bu görüşmede Medine'deki on iki müttelik kabileye birer reis tayin etti. Böylece hicret öncesinde Peygamberimiz Medine'deki gelişmeleri Mekke'den takip etmeye ve yönetmeye başlamıştı. Onlara muallim olarak gönderdiği Mus'ab'ın ya da Akabe'de bulunan ve on iki nakibin reisi olan³⁰ Es'ad b. Zü'râre'nin Medine'ye dönünce cuma namazı kıldırması ve arkasında kırk kişinin saf tutması tesadüf değildi.³¹ Cuma namazı, Hz. Peygamber'in Medine'deki dinî ve sosyo-politik yerinin ve Müslümanların var oluşunun belirgin özelliklerinden biri olmuştu.

Vakti gelip de Medine'ye hicret ettiğinde, Allah Resûlü ilk cuma namazını Kubâ ile Medine arasındaki Rânûnâ vadisinde kıldırılmıştı.³² Bu aynı zamanda toplumsal birlik adına verilen bir bildiriydi. Medine'ye vardığında ilk işi bütün inanç çevrelerini bir araya getiren ve bir anlamda Medine site devletinin yazılı bir anayasası olan bir vesika oluşturmak oldu. Çoğunluğunu Yahudilerin oluşturduğu gayri müslimlerin de dâhil olduğu bu ortak antlaşma metni, Medine site devletinin kuruluşunun en temel göstergesi idi. Böylelikle Hz. Peygamber devlet başı olarak fertlerin ve kabilelerin kendi haklarını kendilerinin koruması şeklindeki keyfi hareketleri sonlandırmış, yönetimi ortak bir mutabakat metnine bağlamıştı.

Bu metin gereği Hz. Peygamber'in yetkisi daha en başta anayasa maddesi olarak belirlenmiş ve gayri müslimler tarafından da kabul edilmişti.³³ Bu sayede Hz. Peygamber, din ve cinsiyet farkı olmaksızın bütün fert ve grupların haklarının güvencesi hâline gelmişti.

Allah Resûlü devlet başı olarak sadece Müslümanların davalarıyla değil gayri müslimlerin davalarıyla da ilgileniyordu. Ancak Yahudi³⁴ ve Hıristiyanlar³⁵ arasında kendi kitaplarına göre hüküm veriyordu. Müslümanların aralarındaki davalarda ise temel dayanağı Allah'ın Kitabı'ydı. Zaten bu ona Allah'ın emriydi.³⁶ Nitekim bir defasında bir gayri meşru ilişki meselesi yüzünden Hz. Peygamber'in hakemliğine başvuran iki kişi ondan aralarındaki meseleyi Allah'ın Kitabı'ndaki hükümlerle çözmesini is-

²⁹ HS2/276 İbn Hişâm, *Sîret*, II, 276-277.

³⁰ ST3/602 İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 602.

³¹ D1069 Ebû Dâvûd, *Salât*, 209, 210; İM1082 İbn Mâce, *İkâmet*, 78; BS5703 Beyhâkî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, III, 259.

³² MK5414 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, VI, 30; HS3/22 İbn Hişâm, *Sîret*, III, 22-25.

³³ BN3/275 İbn Kesir, *Bidâye*, III, 275.

³⁴ M4437 Müslim, *Hudûd*, 26; DM2351 Dârimî, *Hudûd*, 15.

³⁵ Mâide, 5/47.

³⁶ Nisâ, 4/105.

temiştir. Allah Resûlü bu kişilerin birbirleri hakkındaki şikâyetlerini dinledikten sonra onlara, “Allah’a yemin ederim ki ben sizin aranızda elbette Allah’ın Kitabı’na göre hüküm vereceğim.” buyurmuştu.³⁷

Hz. Peygamber, Medine site devletinin Medine halkı tarafından onanan en yüksek yetkilisi idi. Mamafih bu görev, “(Ey Muhammed!) Biz sana Kitab’ı (Kur’an’ı) hak olarak indirdik ki insanlar arasında Allah’ın sana öğrettikleri ile hüküm veresin.” ifadeleriyle Allah tarafından da verilmişti.³⁸ Onun verdiği hükme rıza göstermemek Kur’an’ın ifadesiyle münafıklık hâliydi.³⁹ Medineli Müslümanlardan bir adam ile Mekkeli Zübeyr arasında hurma ağaçlarını suladıkları su konusunda bir anlaşmazlık çıkmıştı. Ensardan olan adam, “Suyu bırak da geçsin!” demiş, Zübeyr ise buna razı olmamıştı. Derken olay Resûlullah’ın (sav) hakemliğine taşındı. Resûlullah (sav) onları dinledikten sonra Zübeyr’e, “Zübeyr! Sen bahçeni sula, sonra suyu komşuna sal!” dedi. Medineli bu söze kızdı ve “Yâ Resûlallah, bu adam halanın oğludur diye mi (böyle yapıyorsun)?” dedi. Bunu duyar duymaz Allah Resûlü’nün (sav) yüzünün rengi değişti ve ardından “Zübeyr! Sula, sonra suyu tut ki, ağaçların köklerine ulaşsın!” buyurdu. Olayın taraflarından biri olan Zübeyr şu âyetin bu olay üzerine indiğini nakletmektedir: “Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp sonra da verdiği hükme içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar.”⁴⁰

Allah Resûlü’nün kişiler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklarda verdiği hükümlere bir başka örnek de Berâ’ b. Âzib’in başından geçen şu olaydır: Berâ’nın devesi bir bahçenin duvarını aşmış bahçe sahibinin ekinine zarar vermişti. Olay Peygamberimize intikal ettirilince o, mal sahiplerini gündüz mallarını korumakla, deve sahibini de gece devesine mukayyet olmakla sorumlu tuttu. Devenin verdiği zararı ise Berâ’nın karşılamasını istedi.⁴¹

Hz. Peygamber, hüküm verirken tamamen somut delillere dayanıyordu. “İnsanlara mücerret iddiaları sebebiyle istedikleri verilse bazı kimseler bazı adamların kanlarında ve mallarında hak iddia ederlerdi...”⁴² buyurmak suretiyle davalarda maddî delile dayanmanın önemine dikkat çekmişti. Baktığı davalarda somut bir delil,⁴³ şahit⁴⁴ ya da yemini⁴⁵ şart koşardı. Bunların yanı sıra meselenin uhrevî yönünü hatırlatarak adaletin yerini bulmasını da temin ediyordu. Meselâ, haksız yere dava açan kimsenin o işten vazgeçinceye kadar Allah’ın gazabında olacağını belirtmişti.⁴⁶ Başka bir seferinde de şu uyarıyı yapmıştı: “Şüphesiz ben de bir insanım. Sizler bana dava-

³⁷ B7260 Buhârî, Ahbâru’l-âhâd, I; B7278 Buhârî, İ’tisâm, 2.

³⁸ Nisâ, 4/105.

³⁹ Nisâ, 4/61.

⁴⁰ Nisâ, 4/65; M6112 Müslim, Fedâil, 129.

⁴¹ MA18438 Abdürrezzâk, Musannef, X, 82; DK3269 Dârekutnî, Sünen, III, 153.

⁴² M4470 Müslim, Akdiye, I.

⁴³ M359 Müslim, İmân, 224.

⁴⁴ D3621 Ebû Dâvûd, Kadâ’ (Akdiye), 25.

⁴⁵ B2515 Buhârî, Rehn fi’l-hazar, 6.

⁴⁶ D3597 Ebû Dâvûd, Kadâ’ (Akdiye), 14; HM5385 İbn Hanbel, II, 71.

larınızı arz ediyorsunuz. Olabilir ki sizden biri delilini diğferinden daha düzgün ifadelerle savunur, ben de duyduklarımaya dayanarak onun lehine hükmederim. Ben kimin lehine, kardeşinin hakkından bir şeye hükmetmiş isem o kimse bunu almasın. Çünkü ben ona ancak ateşten bir parça vermişimdir.”⁴⁷

Hukukî davalarda zaman zaman uhrevî müeyyideleri hatırlatmak tamamen Hz. Peygamber’e özgü bir yöntemdi. Çünkü o aynı zamanda bir peygamberdi. Bu yöntemle o çok somut sonuçlar alıyordu. Meselâ, miras anlaşmazlığı yüzünden Hz. Peygamber’e başvuran, ellerinde de ispat için herhangi bir delilleri olmayan iki kişi bu sözleri duyduklarında her biri diğferinin lehine hakkından vazgeçmek istemişti.⁴⁸

Örneğin bir defasında Hadramevt bölgesinden Rebîa b. Ibdân ve Kindeli İmriu’l-Kays b. Âbis el-Kindî⁴⁹ Resûlullah’a geldiler. Rebîa b. Ibdân, “Ey Allah’ın Resûlü! Bu adam babamdan kalan toprağımı elimden aldı.” dedi. Bunun üzerine İbn Âbis el-Kindî, “O benim toprağım, şu an elimde, onu ben ekip biçiyorum. Bu toprakta onun hiçbir hakkı yoktur.” dedi. Hz. Peygamber, Rebîa b. Ibdân’a, “O toprağın sana ait olduğuna dair bir delil var mı?” deyince adam, “Hayır.” dedi. “O hâlde sadece davalıya yemin verdirebilirsin (yapılacak başka bir şey yok).” buyurdu. Adam, “Bu kişi açıktan günah işlemekten çekinmeyen bir adamdır. Ne üzerine yemin ettiğini önemsemmez, hiçbir şeyden sakınıp korkmaz.” deyince Hz. Peygamber, “Bundan başka yapacağım bir şey yoktur.” buyurdu. İbn Âbis el-Kindî yemin etmek için (minberin yanına doğru) gitti. Arkasını dönünce Resûlullah (sav), “Bakın! Eğer haksız yere yemek için bir mal üzerine yemin ederse şüphesiz Allah Teâlâ’ya, o kendisinden yüz çevirmiş olduğu hâlde varacaktır.” buyurdu.⁵⁰ Bunun üzerine İbn Âbis el-Kindî, “Arazi onundur.” dedi.⁵¹

Resûl-i Ekrem’in hüküm verdiği ve gerekli müeyyideleri uyguladığı konular, sadece iki taraf arasındaki davalar değildi. Kamu hakkı sayılan ve dinen yasak olan fiillerin işlenmesi durumunda da hakemlik yapıyordu.⁵²

Hz. Peygamber yargılama sırasında herhangi bir hâkim gibi davranır, hüküm verme noktasında ise her zaman adalet ilkesini gözetirdi. Hiçbir zaman hükmü muhataba göre değıştirmezdi. O her işinde olduğu gibi, kamu ve kişi haklarını doğrudan ilgilendiren konularda da asla adam kayırmazdı. Hırsızlık yapan itibarlı bir kadının affedilmesi için, Üsâme b. Zeyd’in aracı kılındığı dava bu konuda meşhur bir örnektir.⁵³

Hz. Peygamber (sav) her anlaşmazlığı yargı konusu olmaya değer bulmadığı gibi⁵⁴ kişilerin aralarında halledebilecekleri konuların yargıya

⁴⁷ B6967 Buhârî, Hıyel, 10.

⁴⁸ D3584 Ebû Dâvûd, Kadâ’ (Akdiye), 7.

⁴⁹ M359 Müslim, İmân, 224.

⁵⁰ D3245 Ebû Dâvûd, Nüzûr, 1.

⁵¹ D3244 Ebû Dâvûd, Nüzûr, 1.

⁵² M4440 Müslim, Hudûd, 28; M4410 Müslim, Hudûd, 8; B6777 Buhârî, Hudûd, 4; Nûr, 24/4; Mâide, 5/33-34.

⁵³ M4410 Müslim, Hudûd, 8.

taşınması taraftarı değildi. O, kişilerin aralarında anlaşıp helâlleşmelerini arzuluyordu. Zira ona göre anlaşmazlık, yargıya intikal ettiğinde artık iki kişinin arasındaki bir olay olmaktan çıkıyor, kamuyu ilgilendiren bir nitelik kazanıyordu. Her uygulaması Müslümanlar için örnek olan Hz. Peygamber bu durum karşısında gereğini yapmak durumunda kalıyordu. Meselâ, bir adam Safvân b. Ümeyye'nin hırkasını çalmıştı. Suçu işleyen adam Resûlullah'ın (sav) huzuruna götürüldü. Resûlullah (sav) adamın suçunun tespiti üzerine elinin kesilmesini emretti. Adama verilen cezayı duyunca Safvân böyle bir şeye sebep olmamak için, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben davamdan vazgeçtim." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sav), "Ey Ebû Vehb! Adamı huzuruma getirmeden önce vazgeçseydin ya!" buyurdu ve adama öngördüğü cezayı uyguladı.⁵⁵

Bu örnek Peygamberimiz döneminde yargılama işlerinin kurumsallaşmaya başladığını da göstermektedir. Anlaşmazlıkların çözümü kişiler arasında olup biten hadiseler olmaktan çıkmış, yargı faaliyetinin artık kurumları oluşmaya başlamıştı. Hatta belli bir dönemden sonra ülke sınırları da genişleyince Hz. Peygamber hâkimler atayarak yargısal işlerin yerinde yürütülmesini sağladı. Taraflar buralarda alınan kararlardan memnun olmamaları hâlinde kendisine müracaat edebiliyorlardı. Bu bakımdan Hz. Peygamber bugünkü anlamda temyiz görevini de üstlenmiş olmaktadır.⁵⁶

Allah Resûlü, bütün hayatını fert ve toplumun huzuru için, dünya ve âhîret mutluluğu için çalışarak geçirmiştir. Açık, hesap verebilir, hukuk ve adalete dayanan, halkın onayından meşruiyetini alan bir yönetim anlayışını bundan asırlar önce hayata geçirmeye ve insanlığa bir model bırakmaya gayret etmiştir. Bütün çabası hakların korunması ve hukukun üstünlüğünün sağlanması olmuştur.

⁵⁴ N4776 Nesâî, Kasâme, 20-21.

⁵⁵ N4883 Nesâî, Kat'u's-sârik, 4; HM15379 İbn Hanbel, III, 401.

⁵⁶ BS16863 Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VIII,175.